

Naturhistoriska
riksmuseet

YTTRANDE

Datum
2011-11-07

Dnr
50-693/2011

1(5)

Naturvårdsverket

106 48 Stockholm

Yttrande över revision av nationell fågelövervakning – remissversion 2011-10-06 (Nv-00241-11).

Naturhistoriska riksmuseet har fått förslaget på remiss och avger här sitt yttrande.

Sammanfattning

Naturhistoriska riksmuseet ställer sig i stort *positivt* till den föreslagna revisionen av fågelövervakningen och *anser* att det är viktigt att budgeten för denna verksamhet höjs så att förslaget kan införas fullt ut.

Naturhistoriska riksmuseet *anser* att övervakning av flyttfåglar bör ske vid både Ottenby (småfåglar och vadare) och Falsterbo (rovfåglar och småfåglar) för att därigenom också följa upp effekter av ett förändrat klimat.

Naturhistoriska riksmuseet ställer sig *positivt* till att CES-ringmärkning ingår som ett program och därmed bidrar med övervakning av reproduktionsframgång. Det är viktigt att medel för både projektledning och utrustning/resor till utförarna avsätts.

Naturhistoriska riksmuseet *anser* att kostnaderna för att övervaka havsörnsbeståndet inom Programområde Kust och Hav inte kan minskas. Nya områden behöver införlivas, vilket behöver balanseras mot en viss utglesning av prov inom det nuvarande programmet. Naturhistoriska riksmuseet *föreslår* vidare att nya resurser anvisas inom programområde Sötvatten för övervakning av reproduktion hos bestånd i inlandet, åtminstone för den övervakning som omfattat beståndet i Lappland årligen sedan 1976.

Naturhistoriska riksmuseet *anser* att tidsserien med studier av häckningsframgång och miljögifter hos stare bör fortsätta.

Naturhistoriska riksmuseet *anser* inte att revisionen har övervärderat den hjälp som ideella ornitologer kan bidra med och *instämmer* till fullo i att feedback med information om erhållna resultat är helt avgörande för att ideellt deltagande ska kunna bli långsiktigt.

Naturhistoriska riksmuseet

Postadress:
Box 50007
104 05 Stockholm

Besöksadress:
Frescativägen 40
114 18 Stockholm

Telefon: 08-519 540 00
Telefax: 08-519 540 85
registrator@nrm.se

Detaljerade kommentarer i önskad ordning

Databehov

Det föreliggande förslaget om revision av den svenska fågelövervakningen har baserats på aktuella behov av data för att visa referensnivåer som visar miljötillståndet. Miljökvalitetsmål, krav i miljölagstiftningen och Sveriges åtaganden om rapportering inom internationella direktiv och konventioner avgör vad som undersöks, särskilt EU:s miljöpolitik som ställer stora krav på internationell rapportering.

Det framgår tydligt av revisionen att behovet av data från populationsövervakning förändrats, dels genom ändrade rapporteringskrav men också på förändringar i vår omvärld. Särskilt påtalas effekter av pågående och framtida klimatförändringar, vilket anges som ett prioriterat område för miljöövervakningen. I revisionen omnämns särskilt att häckande fåglar i fjällen kan ge viktig information om detta eftersom man tror att klimatförändringarna först kommer att synas i bl a denna miljö. Vi vill i detta sammanhang påtala värdet av data på fenologi från olika program som ingår i förslaget, t ex flyttning och häckning, som kan ge värdefull information om hur en klimatförändring påverkar olika delar av årscykeln för olika fågelarter. I detta sammanhang är de långa serierna av standardiserad ringmärkning vid Ottenby och Falsterbo av yttersta vikt (se särskild kommentar nedan).

Naturhistoriska riksmuseet uppskattar att revisionen inkluderat reproduktionsövervakning via standardiserad ringmärkning (CES). Detta program gör det möjligt att följa ett antal vanliga arters reproduktionsframgång. Data som kan kopplas till trender och ge en förklaring till varför arter ökar eller minskar i antal.

Bedömning av befintlig övervakning

Fångst och ringmärkning vid Ottenby

Detta projekt ger inte bara populationstrender för fångade arter utan kan också, genom sin mångåriga standardiserade fångst av småfåglar, visa på förändringar i fenologi hos flyttfåglar som ett resultat av förändringar i klimatet. Detta anges i revisionen som ett prioriterat fält för miljöövervakningen. Data som insamlas kan långsiktigt också ge mått på om konditionen hos flyttfåglar förändras över tiden. Stationens fångst av vadare ger värdefull information om arktiska vadare som passerar Sverige på väg till övervintringsområden i Västeuropa och Afrika.

Bestånd av havsörn

Förslaget till revision av fågelövervakningen har som utgångspunkt att tillgodose behoven av data för populationsövervakning – populationsstorlek, populationstrender, utbredning och utbredningstrender.

Programmen med inriktning på sådan populationsövervakning av fåglar ligger inom programområde Landskap, medan övervakningen av havsörn med inriktning på reproduktion som indikator för miljögiftseffekter ligger inom programområde Kust och Hav. Naturhistoriska riksmuseet är utförare av havsörnsprogrammet. Denna övervakning genererar samtidigt ovan nämnda populationsdata. Under punkt 4 "Behov av data om fåglar" listas ett antal punkter under olika delrubriker. Havsörnsövervakningen i sin nuvarande utformning uppfyller regeringens krav på en effektiv miljöövervakning. Den levererar redan idag data till officiell statistik (4.2) och kan göra så till de nya rapporteringskraven under fågeldirektivet (4.4). Internationell rapportering sker både med avseende hälsa (reproduktion) och

populationsutveckling i skilda redovisningar inom HELCOM MONAS' indikatorer för miljötillståndet i Östersjön (4.10). Naturhistoriska riksmuseet är ansvarigt för rapporteringen och utvecklingen av det hälsorelaterade faktabladet.

Vi vill i detta sammanhang framhålla vikten och nyttan av resultat från havsörnsprogrammet. De dramatiska effekterna av miljögifter som dokumenterats på havsörnens reproduktion och bestånd saknar motstycke, med undantag för pilgrimsfalken, och bidrog starkt till förbuden mot metylkvicksilver, DDT och PCB. Studierna inom övervakningsprogrammet har kunnat påvisa kroniska effekter av tidigare högre exponering, för första gången hos fåglar, och gränsvärden har kunnat uppskattas för effektnivåer.

Nya mätningar visar att skalen fortfarande är tunnare än innan 1940, vilket indikerar att fåglarna fortfarande exponeras för oacceptabelt höga halter av DDE i Östersjön. Naturhistoriska riksmuseet arbetar för närvarande med att bland annat utifrån dessa observationer utvärdera gällande gränsvärden för bra miljöstatus, inom ett kontrakt med Nv. Beståndet vid södra Bottenhavskusten visar sämre fortplantningsutfall och en större frekvens döda ägg i bon med ungar än andra delbestånd, vilket också indikerar påverkan av miljögifter. Man måste konstatera att den återhämtning av bestånden som skett genom en förbättrad fortplantning därför ensamt ger en delvis missvisande bild av en alltigenom god situation.

Övervakning av häckningsframgången hos stare

Stare är den terrestra miljögiftsmatris som samlats in under längst period. Från en lokal finns stare insamlad i en obruten tidsserie sedan 1967. Det är sannolikt en av de längsta obrutna tidsserierna för en terrester matris som finns i världen. Insamlingen av stare har i stort sett fungerat bra (holkfågel). Stare ingår dessutom i populationsövervakningen av fågel och häckningsframgången hos stare har bevakats från samma områden och under samma tidsperiod som insamlingen för miljögiftsövervakning.

Förslag till framtida övervakning

Bestånd av havsörn

I remissen föreslås att havsörnsövervakningen fortsätter för populationstrender och reproduktion, men med ett lägre antal prov. En viss reducering av antalet boplatser som kontrolleras per delområde har diskuterats inom övervakningen av reproduktion, mot bakgrund av beräkningar av statistisk styrka vid olika sample-storlekar. Detta måste dock ställas mot det faktum att arten expanderar geografiskt. Detta behöver övervakningen täcka in, både för övervakningen av miljögiftsrelaterade effekter och för att följa populationsutvecklingen (antal, utbredning). Förslaget verkar i detta avseende inte genomtänkt. Detta tycks också lysa igenom i tabellen på sid. 39 i remissen, där en rad frågetecken presenteras i kolumnerna för havsörn. Det finns åtminstone en befintlig budget att utgå ifrån för 2011 för havsörnsövervakningen inom den nationella övervakningen, som är 719 tusen kronor.

Naturhistoriska riksmuseet anser att kostnaderna för att övervaka havsörnsbeståndet inom Programområde Kust och Hav inte kan minskas. Nya områden behöver införlivas med programmet, vilket behöver balanseras mot en viss utglesning av prov inom det nuvarande programmet. Hur detta bäst kan ske diskuteras inom programområde Kust och Hav, och påverkar inte budgeten för delprogrammen inom programområde Landskap. Ett mer optimalt scenario vore att om möjligt öka budgeten inom Kust och Hav för detta delprogram. Som påpekas i remisshandlingarna (5.1.5) föreslogs i Viltövervakningsutredningen att även bestånd i limniska miljöer skulle ingå i övervakningen, och att i det av Nv fastställda

åtgärdsprogrammet för havsörn uttrycks önskemål om att åtminstone det lappländska beståndet skulle ingå i den nationella övervakningen. Naturhistoriska riksmuseet tycker att det är förvånande att dessa förslag inom dokument som Nv står bakom inte kommenteras vidare i remisshandlingarna.

Det har framförts att övervakningen av beståndet i Lappland, som fortgått årligen sedan 1976 inom Naturskyddsföreningens "Projekt Havsörn", borde integreras i övervakningen inom AMAP (där havsörn övervakas även i andra länder runt polcirkeln). Det lappländska beståndet uppvisar lägre koncentrationer av miljögifter än beståndet i Östersjön, men är likafullt av intresse för övervakningen av miljögifter och dess effekter i den arktiska miljön. Skalförtunning är en observerad effekt även i det lappländska beståndet.

Naturhistoriska riksmuseet stöder det som refererats ovan i Viltövervakningsutredningen och Åtgärdsprogrammet beträffande övervakning av limniska bestånd, och föreslår att nya resurser anvisas inom programområde Sötvatten för övervakning av reproduktion hos havsörnsbestånd i inlandet, åtminstone för den övervakning som omfattat beståndet i Lappland årligen sedan 1976.

Med utgångspunkt från erfarenheterna av havsörnsprogrammet i Sverige har övervakningen av produktivitet hos havsörn nyligen (2011) föreslagits som så kallad "core indicator" inom HELCOM CORESET (där Sverige, Finland och Tyskland tillsammans ger en integrerad bild av tillståndet), som indikator för god miljöstatus.

Övervakning av häckningsframgången hos stare

Naturhistoriska riksmuseet anser att övervakningen av häckningsframgången hos stare bör fortsätta. Att bryta dessa långa tidsserier innebär att avkastningen från dessa kostsamma investeringar förlorar i värde.

Flyttande och rastande fåglar

I förslaget anges räkning av tropikflyttare (inflyttande) och att det ska överföras till nationell miljöövervakning. En mer detaljerad beskrivning av vad detta projekt innehåller borde ha ingått i revisionen. Vi förmodar att det handlar om ringmärkning och vi tycker att samtliga flyttfåglar borde inkluderas, att data ska analyseras tillsammans med data från Ottenby och inkludera även höstflyttningen. Förutom antalsmässiga förändringar kan tidsmässiga förändringar i flyttningen, både höst och vår, spegla effekter av förändrat klimatet. Förändringar som i sin tur skulle kunna kopplas till resultat inom häckfågeltaxeringen/CES.

Övervakning av reproduktionsframgång

Förslaget innehåller stöd för ett utbyggt nätverk av fångstplatser, men vi noterar att detta gäller endast under förutsättning att budgeten för fågelövervakningen erhåller en marginell ökning. Naturhistoriska riksmuseet ställer sig mycket positivt till detta förslag även om vi är osäkra på hur de avsatta medlen är tänkta att användas. I Viltövervakningsutredningen ingick stöd för projektledning och stöd till utförarna (nät, annan utrustning och resor). Om antalet ingående platser snarast ska kunna ökas måste samtliga delar ingå. En ökning av antalet platser som ingår till minst 50 bedöms som viktigt för att kunna erhålla robusta data. Flera länder i Europa driver nu CES-projekt med samma metod (bl a Norge, Finland och Danmark). Genom ett samarbetsprojekt startat av EURING har bearbetningsrutiner (via programmet R) börjat tas fram (av projekten i England och Holland) och dessa kommer att kunna användas av olika länder på sina egna data. Jämförelser mellan resultat i olika länder kommer då att kunna genomföras.

Förslaget att Ottenby och Falsterbo skulle driva CES-platser är inte helt lyckat. Dels är områdena i anslutning till dessa uddar inte de lämpligaste för CES-fångst, p g a koncentrationer av flyttfåglar, och dels är personalen uppbokad av annan fångst under vår och höst och ledig under någon period av sommaren. Ringmärkningscentralen vid Naturhistoriska riksmuseet, som administrerar svensk ringmärkning, har kompetent personal som kan samordna verksamheten och dessutom praktiskt instruera ringmärkare som vill delta samt vid behov ordna utbildning.

Styrning och organisation

En stor del av den nationella fågelövervakningen ligger inom programområde Landskap, men det förekommer också inom andra programområdena samt på regional nivå, vilket innebär att den samlade övervakningen av fåglar känns splittrad och svåröverskådlig. De nya regionala programmen är dessutom fastställda för perioden 2009 – 2014. Det påtalas i revisionen att en bättre samordning behövs och att det bör finnas någon som har överblick över den samlade fågelövervakningen, men någon förändring av hur den organiseras föreslås inte. Däremot föreslås det att en referensgrupp för fågelövervakningen bildas, vilket förefaller lämpligt.

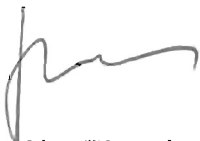
Att den nu aktuella revisionen inkluderar den samlade populationsövervakningen av fåglar i Sverige, både nationell och regional, känns mycket angeläget. Det framgår att populationsdata för mer sällsynta arter dessutom genomförs och bekostas inom andra verksamheter, t ex Åtgärdsprogram för hotade arter och andra insatser i naturvårdsarbetet. Exakt vilken typ av data det handlar om och i vilken omfattning presenteras inte närmare, men det är viktigt att dessa resultat också fångas upp och vägs samman med vanliga och halvvanliga arter. Förslaget att avsätta medel för årliga fördjupade analyser är mycket bra och angeläget.

Finansiering och kostnader

Det anges i rapporten att fåglar har visat sig vara mycket lämpliga som indikatorarter vid bedömning av tillståndet i miljön. Med tanke på detta känns det lite märkligt att bara 2,8 % (4,5 miljoner) av den samlade budgeten för miljöövervakning på 160 miljoner avsätts för att utföra fågelövervakning.

Förslagen på vilka program som ska genomföras vid olika kostnadsnivåer innehåller en budget på 260 tkr för nattfågeltaxering och som vid helt infört projekt skulle omfatta 440 tkr. Eftersom det framgår att frivilliga ornitologer ska utnyttjas förefaller budgeten väl tilltagen. Vi tycker att den verksamhet som bedrivs vid Ottenby är angelägen och att den även fortsatt borde stödjas av fågelövervakningen.

Beslut i detta ärende har fattats av överintendent Jan Olov Westerberg. Föredragande har varit Thord Fransson. Björn Helander och Anders Bignert har deltagit i beredningen.

Jan Olov Westerberg
Överintendent

Thord Fransson
Tf enhetschef vertebratzoologi